

Maagaasiseaduse, hädaolukorra seaduse ja konkurentsiseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Seaduse muutmise eesmärgiks on gaasituru toimimise ja rollide täpsem reguleerimine maagaasi defitsiidi olukorras. Tulenevalt geopoliitilisest olukorrast on oluliselt kasvanud tõenäosus gaasitarnete peatumiseks Venemaalt. Gaasitarnete peatumisel Venemaalt on kõrgendatud risk hädaolukorraks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2017/1938, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 994/2010, artikli 11 mõistes, mis tähendab, et kõigile tarbijatele ei ole võimalik maagaasi tarneid tagada. Seejuures on oluline tagada kaitstud tarbijate gaasiga varustus ning ühiskonna jaoks kõige olulisemate teenuste toimepidevus.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja koostas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energetika osakonna energiaturgude valdkonnajuht Rein Vaks (tel: 625 6347, e-post: rein.vaks@mkm.ee) ja sama osakonna ekspert Marie-Ursula Vaks (tel: 639 7674, e-post: marie-ursula.vaks@mkm.ee). Eelnõu juriidilise ekspertiisi tegi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Anne-Ly Normak (anne-ly.normak@mkm.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga. Eelnõu on seotud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2017/1938 rakendamisega.

Eelnõuga muudetakse maagaasiseaduse (edaspidi *MGS*) redaktsiooni RT I, 15.03.2022, 12, hädaolukorra seaduse (edaspidi *HOS*) redaktsiooni RT I, 17.11.2021, 9 ja konkurentsiseaduse (edaspidi *KonkS*) redaktsiooni RT I, 30.12.2021, 12.

Seaduse vastuvõtmiseks on vaja lihthälteenamust.

2. Seaduse eesmärk

Käesoleva eelnõu eesmärgiks on tagada regulatsioon pikaajalise gaasitarne häiringu tagajärjel gaasisüsteemi toimepidavuse tagamiseks ning strateegilise gaasivaru haldamise kulude katmiseks. Kehtiv MGS ei reguleeri piisavalt tõhusalt ja turuosaliste vajadustega arvestavalt tegevusi gaasitarnete pikaajalise katkestuse korral. Samuti ei ole regulatsioonis olemas strateegilise gaasivaru haldamisega seotud kulude katmise põhimõtteid. HOSi alusel on küll võimalik varud moodustada (HOS § 18¹), kuid nende haldamisega seotud kulud tuleb katta riieelarvest. See ei ole aga jätkusuutlik lahendus. Käesoleva eelnõu eesmärgiks on kirjeldatud kitsaskohtade lahendamine. 2022. a 1. jaanuaril jõustunud KonkS-i muudatuste kohaselt rahastatakse osa Konkurentsiameti eelarvest järelevalvetasudest. Konkurentsiametile käesoleva

eelnõuga seoses lisanduvaid täiendavaid ülesandeid ja rahastamise vajadust silmas pidades tehakse muudatused KonkS-is.

Eelnõu koostamisele ei eelnenud väljatöötamiskavatsuse koostamist Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 1 lõike 1 punktis 1 toodud põhjusel - eelnõu menetlus on põhjendatult kiireloomuline. Geopoliitilise olukorra kiire muutus on tinginud olukorra, kus Venemaa gaasitarnete peatumise ohule reageerimiseks tuleb gaasituru toimimist ja sellest tulenevaid rolle MGS-s täpsustada kiiresti. Vabariigi Valitsuse 31. märtsi 2022. a kabinetistiingi kohaselt tuleb eelnõu esitada Vabariigi Valitsuse istungile 14. aprillil 2022. a.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Venemaa poolsete gaasitarnete peatumise tõenäosuse suurenedes on oluline tagada gaasisüsteemi vastupidavus gaasivarustuse pikaajalise häiringu olukorras. Käesolev eelnõu käsitleb pikaajalise gaasitarne häiringu tagajärjel gaasisüsteemi toimepidevuse tagamist ning strateegilise gaasivaru haldamise kulude katmiseks vajalikku regulatsiooni.

Eelnõu koosneb neljast paragrahvist. Esimene paragrahv käsitleb MGS-i muutmist, teine HOS-i muutmist, kolmas KonkS-i muutmist ning neljas seaduse jõustumist.

§ 1. Maagaasiseaduse muutmine

Seadust täiendatakse §-ga 6¹, mille sisuks on gaasitarbijate jaotamine tarbijarühmadesse. Lisaks täna kehtivale tarbijate jaotusele kaitstud tarbijateks ja mittekaitstud tarbijateks luuakse täiendavalt järgmised tarbijarühmad:

- 1) kodutarbijad;
- 2) muud kaitstud tarbijad MGS § 26¹ lõike 2 tähenduses;
- 3) gaasi elektrienergia tootmiseks kasutavad elektrijaamad, mis on kriitilised elektrisüsteemi toimimiseks;
- 4) üldhuviteenuse osutajatest tarbijad;
- 5) muud mittekaitstud tarbijad, mille eeldatav võrguühenduse katkestamise aeg on kuni 6 tundi;
- 6) muud mittekaitstud tarbijad, mille eeldatav võrguühenduse katkestamise aeg on üle 6 tunni.

Tarbijarühmade loomine on vajalik, kuna see võimaldab gaasi defitsiidi tingimustes täiendavat tarbijate diferentseerimist selliselt, et gaasi tarbimise piirangute kehtestamine oleks võimalikult väikese mõjuga ühiskonna toimimisele. Selleks on oluline täpsustada ning prioriteerida elektrisüsteemi toimimiseks ja üldhuviteenuste osutamiseks vajalikku gaasitarbimist. Lisaks on vajalik täpsustada tarbimispunkti, mida on gaasisüsteemi stabiilsuse tagamiseks võimalik piirata kiiresti.

Olulisim on tagada ennekõike kodutarbijate gaasiga varustatus. Sellele järgneb muude kaitstud tarbijate gaasiga varustamine lähtuvalt määruse (EL) 2017/1938 põhimõtetest. Kui gaasisüsteemis on võimekust tagada seejärel ka gaasielektri jaamade gaasiga varustamine, on järgmise prioriteetsusena oluline tagada elektrienergia tootmise võimekuse säilimine. Neljanda prioriteetsusena tuleb seejärel tagada üldhuviteenuse osutajatest tarbijate gaasiga varustamine (nt hooldekodud, toiduainetööstus, põllumajandus). Seejärel tuleb tagada muude mittekaitstud tarbijate varustamine gaasiga, kui selleks gaasisüsteemi olukord võimalust annab.

Tarbijate tarbijarühmadesse jaotamine toimub süsteemihalduri poolt hallataval andmevahetusplatvormil. Andmevahetusplatvorm on infosüsteem, kus on kõigi gaasi mõõtepunktide informatsioon ning tehtud jaotus kaitstud tarbijate määramiseks. Seetõttu on ette nähtud ka täiendavate tarbijarühmade loomine ja tarbijate jaotamine just andmevahetusplatvormil. Tarbijate jaotamise tarbijarühmadesse teostab võrguettevõtja, kelle võrguga konkreetne tarbija on ühendatud. Kuna tarbijarühmadesse jaotuse põhjal toimub gaasi defitsiidi tingimustes tarbijate piiramine, on oluline tagada esitatud andmete kõrge kvaliteet. Selleks koostab võrguettevõtja tarbijate tarbijarühmadesse määramise põhimõtted ja avaldab need oma veebilehel. Võrguettevõtja kohustus tarbijarühmade andmed andmevahetusplatvormil esitada lisatakse MGS § 10² lõike 2 punkti 7. Tarbijarühmadesse jagamise põhimõtted kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.

Lisaks määruses (EL) 2017/1938 ja käesolevas seaduses kirjeldatud gaasisüsteemi hädaolukorrale on vajadusel võimalik võtta kasutusele ka HOS-s nimetatud hädaolukorra regulatsioon. Need kaks instrumenti ei ole teineteist välistavad. Tuleb pidada silmas, et kui gaasisüsteemis on hädaolukord määruse (EL) 2017/1938 mõistes, ei pruugi see samaaegselt tähendada hädaolukorda HOS mõistes. Kui siiski tekib vajadus ka HOS alusel hädaolukord välja kuulutada, võib sellega kaasnevalt adresseerida ka täiendavalt gaasisüsteemi hädaolukorda.

Paragrahvi 8 lõikes 7 asendatakse viide Euroopa Komisjoni määrusele nr (EL) 994/2010 uuendatud määrusele (EL) 2017/1938. Viidete asendamine tehakse ka MGS § 16 lõike 1 punktides 2³ ja 2⁵, § 26¹ lõigetes 1 ja 2, § 26³ lõikes 1, § 26⁴ lõikes 1 ja § 37 lõike 3 punktis 22.

Paragrahvi 10² lõiget 2 täiendatakse punktiga 7 selliselt, et võrguettevõtja peab andmevahetusplatvormi esitama ka turuosalise kuuluvuse tarbijarühma varustuskindluse tagamisel. Paragrahvi 6¹ tehtud muudatuste järgi liigitatakse tarbijad vastavalt tarbimise spetsiifikale erinevalt. Sellise klassifitseerimise peab võrguettevõtja kandma andmevahetusplatvormi.

Paragrahvi 16 lõiget 1 täiendatakse punktiga 1¹, mis sätestab süsteemihalduri kohustuse luua varustuskindluse tagamiseks Eestisse veeldatud maagaasi vastuvõtmise võimekus. Tulenevalt geopoliitilisest olukorrast on oluliselt kasvanud tõenäosus gaasitarnete peatumiseks Venemaalt. Gaasitarnete peatumisel Venemaalt on kõrgendatud risk hädaolukorraks, kus Eesti gaasitarbijaid tuleb piirata. Gaasitarbimise piiramise riski vähendamiseks on põhjendatud luua gaasisüsteemi veeldatud maagaasi vastuvõtmise võimekus, mis parandaks võimalust veeldatud maagaasi tarneteks Eestisse. Süsteemihalduri kohustuse finantseerimise aluste loomiseks muudetakse § 23 lõike 3 punkti 2, lisades võrguteenuse hinna kujunemise alusesse ka investeeringud varustuskindluse kohustuse täitmiseks.

Paragrahv 26 lõiget 2 muudetakse selliselt, et võrguettevõtjal on õigus etteteatamata katkestada tarbija võrguühendus lisaks gaasi ebaseadusliku kasutamise avastamisele ka juhul, kui tarbija ei täida hädaolukorras kehtestatud gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetmest tulenevat piirangut või kohustust.

Paragrahv 26¹ lõige 2 punktis 2 asendatakse viide soojust tootvale ettevõtjale viitega soojust tootvale kaugkütterajatisele, kuna alternatiivse kütuse kasutamise võimalust tuleks vaadelda soojust tootvate seadmete lõikes ja mitte ettevõtete lõikes.

Paragrahvi 26² täiendatakse, et täpsustada gaasituru ja gaasisüsteemi toimimist hädaolukorras määruse (EL) 2017/1938 mõistes. Konkreetsuse huvides täiendatakse paragrahvi pealkirja lauseosaga hädaolukorras, mis täpsustab, et paragrahvis toodud sätted kehtivad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2017/1938 artikli 11 tähenduses hädaolukorra tekkimisel. Hädaolukord tähendab olukorda, mille tulemusena ei ole võimalik tagada gaasivarustust kõikidele tarbijagruppidele ning vajalik on tarbijate piiramine.

Lõikes 2 asendatakse viide §-le 26² viitega §-le 26³. Kehtivas redaktsioonis on viide valesti sätestatud, kõnealusele kavale viitab § 26³ lõige 1.

Paragrahvi teises lõikes täpsustatakse rolle tarbimise piiramise olukorras. Süsteemihaldurile pannakse kohustus määrata gaasinõudluse vähendamise meetmete täpne ulatus ja subjektid vastavalt gaasisüsteemi hetkeolukorrale. Süsteemihalduri vahetult või läbi bilansihalduri või jaotusvõrguettevõtja antavad juhised ja korraldused tarbimise piiramiseks on turuosalistele kohustuslikud.

Paragrahvi lisatavas lõigetes 8 kuni 13 täpsustatakse gaasituru toimimist ja sellega seotud rolle pikaajalise hädaolukorra tingimustes. Pikaajaliste meetmete juurde liikumise eelduseks on see, et kiirete tarbimise piiramise meetmetega on saavutatud gaasisüsteemi stabiilne olukord. Ainult stabiilse olukorra saavutamisel on gaasisüsteemi toimimise seisukohast lähtuvalt põhjendatud liikuda edasi stabiilse hädaolukorra protsesside juurde. Pikaajaliste turukorralduse reeglite vajadus tuleneb sellest, et hädaolukord võib kesta pikemat aega ning ei ole otstarbekas pikaajaliselt tarbijaid piirata lühiajaliste reeglite (nimekirja alusel suuremate tarbijate piiramine) alusel. Piiramine peaks võimaluste piires olema turupõhine, kuid tagama samal ajal ühiskonna jaoks kõige olulisemate tarbijate gaasiga varustatuse.

Eelnõu näeb ette, et juhul kui gaasisüsteemi hädaolukorra ulatus on selline, mis ei võimalda kõikide tarbijate gaasinõudluse rahuldamist ning Vabariigi Valitsus on andnud loa tarbimise piiramiseks, on bilansihalduril kohustus vähendada enda bilansiportfellis olevate tarbijate, kes ei ole kaitstud tarbijad, tarbimist. Seejuures jäävad kõik teised bilansihalduri lepingulised kohustused, mis ei ole seotud tarbimise piiramisega, kehtima.

Olukorras, kus bilansihaldur ei saa tagada kõikide kõige olulisemate tarbijarühmade (rühmad 1 kuni 4) gaasiga varustatust, informeerib bilansihaldur sellest süsteemihaldurit, kellel on õigus nõuda teistelt bilansihaldurilt nende bilansiportfellis olevate tarbijate tarbimise vähendamist selliselt, et saavutada võimalikult suures ulatuses kõige olulisemate tarbijarühmade gaasiga varustatus. Tarbijatel on kohustus tarbimist vähendada, kui Vabariigi Valitsus on vastava piirangu tarbijale seadnud. Kui tarbija seda ei tee, informeerib bilansihaldur sellest jaotusvõrguettevõtjat, kes katkestab vastava tarbija võrguühenduse.

Süsteemihaldur avaldab oma kodulehel bilansigaasi hinnastamise tingimused ja bilansihaldurite, jaotusvõrguettevõtjate ning nende tarbijate hädaolukorrast ja sellega seotud piirangutest teavitamise tingimused.

Paragrahvi 26⁵ lõiget 1 muudetakse selliselt, et Elering AS omandis olevat gaasivaru kasutatakse siis, kui strateegiline gaasivaru on ära kasutatud. Kaitstud tarbijatele mõeldud gaasivaru läheb seega kasutusse kõige viimase variandina.

Paragrahvi 26⁵ lõike 4 muudatuse järgi müüb Elering AS kaitstud tarbija varu bilansihaldurile. Seni kehtinud redaktsiooni järgi ei olnud täpsustatud, kellele varu peab olema müüdud. Bilansihaldurid omavad oma portfelist head ülevaadet ning on ainuõiged turuosalised, kellele varu hädaolukorras müüa.

Paragrahv 26⁸ käsitleb strateegilise gaasivaru haldamise kulude katmist.

Lõike 1 järgi kaetakse HOS § 18¹ lõike 3 alusel moodustatud strateegilise gaasivaru haldamise kulud bilansihalduri poolt.

Lõige 2 täpsustab haldamise kulude sisu. Haldamise kuludeks loetakse varu hoidmisega seotud kulu (nt gaasihoidla tasu), varu kindlustamise kulu, varu koguse ja varu nõuetele vastavuse kontrollimisega seotud kulud, varu haldaja tegevuskulud jne.

Lõige 3 nimetab varu haldaja. Selleks on AS Eesti Varude Keskus.

Lõike 4 defineerib varumakse maksja – selleks on bilansihaldur.

Lõike 5 kohaselt laekub varumakse varu haldajale.

Lõike 6 järgi tekib varumakse kohustus gaasi müügil tarbijale.

Lõike 7 kohaselt on varumakse tasumise periood üks kalendrikuu. Makse tuleb teha hiljemalt iga kuu 15. kuupäevaks lähtudes varumakse määrast ja müüdud gaasi kogusest. Näiteks kui bilansihaldur müüs gaasi 1000 MWh kuus ja varumakse määr oli 1 €/MWh, tuleb bilansihalduril tasuda varumakset summas 1000 €.

Lõige 8 täpsustab varumakse tasumise juhul, kui bilansihaldur ei ole seda ise teinud. Sellisel juhul esitab AS Eesti Varude Keskus bilansihaldurile varumakse teate. Makse peab tasuma 10 päeva jooksul pärast teate kättesaamist. Kooskõlas Riigikohtu lahendiga asjas nr 3-4-1-15-07 on sätestatud, et tasumisele kuuluva varumakse teade on haldusakt avalik-õigusliku rahalise kohustuse täitmiseks täitemenetluse seadustiku § 2 lõike 1 punkti 21 tähenduses.

Lõige 9 sätestab viivise selle eest, kui varumakset ei ole tasutud tähtaegselt. Viivis on 0,06 protsenti ühes päevas arvestades tähtaja möödumisest. Siiski ei tohi viivis olla kokku suurem kui varumakse ise.

Lõike 10 kohaselt esitab viivise kohta varu haldaja varumakse maksjale nõude, milles näidatakse viivitatud päevade arv, viivise määr, tasumisele kuuluv viivise summa ja tasumise tähtaeg. Ka viivise nõue on haldusakt avalik-õigusliku rahalise kohustuse täitmiseks täitemenetluse seadustiku § 2 lõike 1 punkti 21 tähenduses.

Paragrahv 26⁹ sätestab strateegilise varu varumakse määra sätestamise põhimõtted.

Lõige 1 sätestab varumakse alammäära ja ülemmäära. Alammääraks on 0,5 eurot gaasi megavatt-tunni kohta ning ülemmääraks 2,5 eurot megavatt-tunni kohta. Arvestus käib gaasi lõpptarbija müügi mahu järgi. Gaasi haldamiseks vajalik kulu 1 TWh mahus on hinnanguliselt 4 miljonit eurot. Arvestades gaasi müügi mahuks 4,5 TWh, kujuneb sellise varu pealt varumakseks 0,9 eurot/MWh. Varu maht ja halduskulud võivad oluliselt muutuda.

Lõike 2 kohaselt kehtestatakse varumakse määr (€/MWh) vähemalt üks kuu enne selle kehtimise algust. Näiteks 2023. aasta 1. maist kehtima hakkava varumakse määra peab kehtestama määrusega hiljemalt 2023. a 31. märtsiks.

Lõige 3 sätestab varumakse määra arvestamise põhimõtted. Selle järgi on varumakse määra aluseks kalendriaasta kulud varude haldamiseks ning kalendriaasta gaasi müügi maht. Näiteks kui haldamise kulud on aastas 4 miljonit eurot ja gaasi müügi maht 4 TWh/a, kujuneb varumaksemääraks 1 €/MWh.

Lõike 4 järgi tohib varumaksemäära täpsustada siis kui halduskulud või müügi mahud on osutunud muuks kui esialgu planeeritud. Uus määr hakkab kehtima järgmisest kuust selle kehtestamisest alates. See annab turuosalistele aega arvestada uue varumakse määraga.

Lõike 5 kohaselt tuleb võtta üle laekunud tulu järgmise kalendriaasta varumakse määra arvestustest maha.

Lõike 6 järgi kehtestab varumakse määra valdkonna eest vastutav minister oma määrusega. Määruse kavand on lisatud seletuskirjale.

Paragrahv 28 tunnistatakse kehtetuks lõike 2 punktis 2 sätestatud süsteemihalduri kinnitus gaasi impordi lubamise kohta. Kinnitus on sisutühi, kuna turuosaline saab importida ainult selle koguse gaasi, mis süsteemihaldur on turule andnud ja turuosaline on broneerinud. Seetõttu ei ole sellist kinnitust ka tarvis.

Paragrahvi 37 lõike 3 punkti 20 muudetakse selliselt, et parandada seaduse selgust. Muudatuse eesmärgiks on seaduse parema selguse eesmärgil ühtlustada sõnastust, mis puudutab Konkurentsiameti järelevalvepädevust kooskõlastada veeldatud gaasi terminali halduri terminali kasutamise lepingu tüüptingimused ja tariifide arvutamise meetodika. Hetkel kehtiv sõnastus ei ole siinkohal piisavalt selge, mis võib lisaks erinevate tõlgendamisvõimaluste tõttu tuua praktikas kaasa vaidlusi.

Paragrahvi 38¹ täiendamise eesmärk on võimaldada Konkurentsiametil teha ettekirjutus isikule, kes ei täida hädaolukorras kehtestatud gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetmeid, § 26² lõike 2 alusel tarbimise piiramiseks süsteemihalduri antud juhiseid või korraldust või § 26² lõigete 8 ja 9 alusel bilansihalduri poolt tema bilansiportfelli kuuluvate mittekaitstud tarbijate gaasiga varustamise piiramise kohustust.

Paragrahv 38² sätestab ettekirjutuse sunniraha ülemmäära. Füüsilise isiku ülemmäär on 1300 eurot, juriidilise isiku ülemmäär 100 000 eurot. Ülemmäärad tagavad, et kohustuste rikkujal on motivatsioon kohustusi esimesel võimalusel täita.

§ 2. Hädaolukorra seaduse muutmine

Muudatuse eesmärk on tagada strateegilise varu haldamiskulude katmine MGS-i kohaselt. Esimese aasta halduskulud kaetakse riigieelarvest, järgmiste aastate kulud aga varumakseäärast abil.

§ 3. Konkurentsiseaduse muutmine

Paragrahvi 53¹ lõiget 8 täiendatakse ja Konkurentsiametile järelevalvetasu maksvate ettevõtjate hulka lisatakse veeldatud gaasi terminali haldur. MGS § 17¹ lõike 4 järgi terminali haldur kooskõlastab terminali kasutamise lepingu tüüptingimused ja tariifide arvutamise meetodika Konkurentsiametiga. Seda arvestades lisanduvad Konkurentsiametile tulevikus veeldatud gaasi terminali halduri tegevust silmas pidades täiendavad ülesanded ning halduskoormus. Konkurentsiamet on seisukohal, et seoses sellega kohaldatav järelevalvetasu määr peaks olema samas suurusjärgus võrreldes ettevõtjatega, kelle tegevuse üle teostab Konkurentsiamet seaduses sätestatud ulatuses järelevalvet ilma teenuste hindasid ja tasusid kooskõlastamata ning kelle järelevalvetasu määr on 0,02% vastavalt teenuste müügitulule eriseadusega reguleeritud turul.

Paragrahvide 53² ja 53³ muudatused on seotud veeldatud gaasi terminali halduri lisamisega järelevalvetasu maksvate ettevõtjate hulka.

§ 4. Seaduse jõustumine

Seaduse § 1 punkt 17 ja § 2 jõustuvad aasta pärast varude moodustamist. Muudatuste jõustumise aeg on seotud strateegilise gaasivarude moodustamise ajaga. Gaasivarude moodustamine peaks olema moodustatud hiljemalt 1. maiks 2022. a. Strateegilise gaasivarude haldamiseks vajalik kulu kaetakse esimese aasta jooksul riigieelarvest. Pärast seda peab kulud saama kaetud varumakseäärast. Seetõttu jõustub varumakse regulatsioon alates 2023. aasta 1. maist.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu terminoloogia on eestikeelne, eelnõus kasutatakse juba MGS-is, HOS-is ja KonkS-is kasutusel olevaid termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu vastab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 2017/1938.

6. Seaduse mõjud

Muudatuse eesmärk on parendada Eesti gaasisüsteemi valmisolekut reageerida potentsiaalsele tarnehäirele ning reguleerida strateegilise gaasivarude haldamise kulude katmist. Muudatused omavad ennekõike mõju majandusele ja riigi julgeolekule ning välissuhetele.

Mõju majandusele

Muudatused mõjutavad kohalike gaasitarbijatest ettevõtjate toimetulekut gaasi potentsiaalse tarnehäire korral ning lisab bilansihaldurite tegevusele täiendavaid kulusid läbi varumakse määra.

Eestis on kodutarbijaid ca 44 000¹, äritarbijaid ca 13 000 summaarse tarbimismahuga ca 5,2 TWh. Värskeimate andmete järgi on kaitstud tarbijaid sellest mahust ca 39% ulatuses (Konkurentsiameti analüüs). Kaitstud tarbijad on isikud, kellel puudub otsene võimalus soojuse tootmiseks kasutada gaasi asemel alternatiivseid kütuseid.

Planeeritud muudatuste järgi peaks nimetatud isikud pikaajalise tarnehäire korral soetama gaasi bilansigaasi hinnaga. Kui regioonis on sõltumata tarbimise piiramise meetmete rakendamisele olemas piisavalt gaasi, et varustada kriitilises ulatuses tarbijaid, saavad tarbijad bilansigaasi hinna järgi otsustada kas gaasitarne on sellise hinnaga majanduslikult mõistlik või mitte. See siiski annab tarbijale võimaluse valida tarbimise ja tarbimata jätmise vahel. Senise redaktsiooni järgi peaks Vabariigi Valitsus otsustama ka pikaajalise tarnehäire korral, kelle tarbimist piirata.

Teise muudatusena peab arvestama bilansihaldur alates 2023. aasta 1. maist kohustusega tasuda gaasi strateegilise varu varumakset. Varu haldamisega seotud kulud on 1 TWh gaasivaru puhul ca 4 miljonit eurot. Arvestades gaasi müüginahuks 5 TWh aastas, kujuneb varumakse määraks 4 miljonit eurot / 5 TWh = 0,8 eurot/MWh. Eestis on kokku kuus bilansihaldurit, kuid gaasivaru maksemäär kogutakse lõpptarbijatelt. Arvestades gaasi hinnaks ca 100 eurot/MWh, kujuneb varumakse mõjukuks sellistele tarbijatele ca 0,8%.

LNG terminali omanikule toob KonkS-i muudatus kaasa rahalise kohustuse mahus 0,02% aastasest käibest. Selles ulatuses panustatakse Konkurentsiameti eelarvesse. Eeldades, et LNG terminalist suunatakse Eesti gaasisüsteemi 5 TWh gaasi terminali kasutuse tariifiga 2 €/MWh, on LNG terminali aastakäive 10 miljonit eurot. Sellest 0,02% moodustab 2000 eurot.

Elering AS kohustus tagada LNG terminali vastuvõtuvõimekus maksab ca 30 miljonit eurot. Kõnealune kuu lisandub Elering AS võrgutasudesse, muutes gaasi hinna 100 eurot/MWh juures gaasi lõpphinda koos võrgutasude ja maksudega ca 0,3% kallimaks. Võrreldes alternatiiviga jääda Venemaapoolse gaasitarne katkestamise juures üldse gaasita, on see kulu marginaalne.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Potentsiaalne Venemaapoolne gaasitarnete peatamine tähendab olulist häiringut riigi energiajulgeolekule. Eesti sõltub oma gaasitarbimises (ca 7% energiabilansis) tugevalt Venemaa gaasist – 80% tarbitud gaasist pärineb Venemaalt.

Eelnõuga täpsustatakse gaasitarnete katkemisega seotud tegevusi selliselt, et süsteemis olevat gaasi saaks pärast Venemaalt tulevate gaasitarnete katkemist võimalikult optimaalselt kasutada. Ühtlasi on oluline tagada, et Vabariigi Valitsuse poolt seatud gaasitarbimise piirangud saaksid kindlalt täidetud – seetõttu on eelnõuga nähtud ette ka Konkurentsiameti ettekirjutuse tegemise

¹ Konkurentsiameti 2020. a aruanne Euroopa Komisjonile - https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/euroopa_aruanne_2021_korrigeeritud.pdf

võimalus isikutele, kes piiramise meetmetest kinni ei pea. See tagab vähese gaasitarne juures võimalikult pikaajalise toimetuleku olemasoleva gaasikogusega ning panustab tugevalt energiajulgeolekusse.

Varumaksemääraga seotud muudatuste mõju järelhindamist planeerib eelnõu algataja analüüsida 2023. aasta jooksul.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamisega ei kaasne riigile või kohaliku omavalitsusele täiendavaid kulusid, ühtlasi ei suurene ka süsteemihalduri või jaotusvõrguettevõtjate kulud.

8. Rakendusaktid

Muudatustega kaasneb majandus- ja taristuministrile kohustus kehtestada gaasivaru maksemäär oma määrusega. Määruse kavand on lisatud seletuskirjale.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldkorras. Eelnõuga reguleeritavate küsimuste ajakriitilisest arvestades peavad seaduse muudatused jõustuma esimesel võimalusel.

Seaduse § 1 punkt 17 ja § 2 jõustuvad 1. mail 2023. a. Muudatuste jõustumise aeg on seotud strateegilise gaasivaru moodustamise ajaga. Gaasivaru peaks olema moodustatud hiljemalt 1. maiks 2022. a. Strateegilise gaasivaru haldamiseks vajalik kulu kaetakse esimese aasta jooksul riigieelarvest. Pärast seda peab kulud saama kaetud varumaksemäärast. Seetõttu jõustub varumakse regulatsioon alates 2023. aasta 1. maist. Paragrahvis 2 toodud HOS-i muudatus jõustub samuti samal ajal, mil jõustub gaasivaru varumakse regulatsioon.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu väljatöötamisele eelnes Elering AS ja bilansihalduritega konsulteerimine (7.04.2022, 8.04.2022). Seaduseelnõu ajakriitilisuse tõttu ei eelnenud eelnõule ametlikku kooskõlastust.

Algatab Vabariigi Valitsus 21. aprillil 2022. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)

Heili Tõnisson

Valitsuse nõunik